

Czirok Ferenc

Könyvajánló

Márai Sándor: A teljes napló 1957–58. X. kötet. Helikon Kiadó, Budapest, 2011. Sorozatszerkesztő: Mészáros Tibor

„...és az élet az egyetlen történelem.” (C. F.)
„Legalább a szellemi hullám menjen haza, ha a testi már idekünn marad.” (Márai Sándor „Írói végrendelet”, Részlet, 1958 eleje)

Márai eddig megjelent írói hagyatékáról – halála után a huszonharmadik évben – nyugodtan kijelenthetem, hogy az bizony nem „szellemi hulla”, inkább egy valóságos, élő szellemi erő, amely ma is bizonyítja erejét, hatását, és ezzel Márai elhallgatott, vagy éppen lebecsmérelt írói nagyságát. Vitákat vált ki, állásfoglalásra készlet, tehát igenis él! Ezzel a naplófolyammal elnyeri méltó részét a magyar irodalomtörténetben. Hamvai szeretett óceánjában váltak a természet részévé. Kiemelkedő munkásságának, szellemi alkotásainak hosszú sora pedig a világ szellemi örökségének része. Tizenöt év korrajza egy olyan világszerte ismert magyar írótól, akít a nyilasok kommunista bérencnek, a kommunisták fasisztának és antiszemitának tartottak. Azonban egyik sem volt, a korának tárgyilagos, felkészült és tudatos krónikásaként hozta létre műveit. Nem azoknak a „művészeknek” a körébe tartozott – ilyenekkel többször találkoztam -, akik azzal dicsekszenek nagy büszkén, hogy csak a saját műveiket olvassák. Ők azok, akikre ráillik a művész kifejezés „lefordított” változata: „mesterséges veszedelem”! Márai Sándor megalkuvás nélkül vállalta az emigráció embert és jellemet megmérető évtizedeit, amelyet a XX. század történelme szabott ki számára. Politikától vezérelt világunk azonban nehezen tűri az objektív véleménynyilvánítást. A hagyományt tisztelő polgár - Márai Sándor képviselte magas színvonalon - valójában útjában van minden törtető, erőszakosan társadalomalkotó felfogásnak.

„1957. október 14. Illés Endre tanulmányköte-
te: *Krétarajzok*. Stílusa olyan, mint az eróművész testszínű trikója: láthatatlan, de tartást ad az izmoknak. Egészen közel tud menni az íróhoz, a műhöz... De látásmódja e tíz évben (Márai emigrációja 1948-ban kezdődött. C. F.) eltorzult. (...) Félelmes feladat lehet otthon írni.

Majdnem olyan félelmes, mint idekünn.”

Hiszen aki otthon maradt elnyomva, megal-
kudva és megfélemlítve a saját anyanyelvi kör-
nyezetében, az a szülőföldjén volt lenézve, sem-
mire sem becsülve, és persze sokan bele is haltak

ebbe a mellőzésbe. Mégis anyanyelvi környezet-
ben hozott ekkora áldozatot. Aki ezt nem akarta,
de a befogadó országnak sem akart „lefekeüdni”,
az csupán megtúrt idegen maradt – bárhol is
éljen – haláláig, miközben ezen áldozata követ-
keztében legalább megőrizte alkotói függetlenségét.
1958 márciusában Márai így ír erről: „Az
emigráns mindig téved, amikor az elhagyott ha-
za egyéniségeit és jelenségeit bírálja – kilépett a
varázskörből, nem tudja többé a szavak és kije-
lentések igazi értelmét és értékét -, de éppen így
téved otthon az, aki az emigránsokban kóbor
Ritterek falkáját látja. Végül is nem mindenki
hazaáruló bitang, aki önként és nagy áldozatokat
vállalva elment hazulról, hogy ne legyen cinkosa
egy gaztettnek.” Mai életünk egyik nagyon ne-
héz, megoldatlan problémája pontosan ez, a cin-
kosok helyzete, a nemzet ellen elkövetett gaztet-
tek kollaboránsainak kényszeredett mosolya,
akik előnyöket (jobb állást, magasabb fizetést,
prémiumot, külföldi utat, turnét, kiállítás, gyer-
mekének egyetemi felvételét stb.) sőt bizonyítha-
tlan vesztegetési pénzek millióit élveztek és
élveznek árulásaikért cserébe. Ráadásul azt vár-
nák, hogy azok szégyelljék magukat, akiket el-
árultak, vagy legalábbis hallgassanak. De nem
lehet hallgatni, „mert vétkesek közt cinkos, aki
néma!” És vállalni kell akkor is, ha ez nekik fáj,
„túrték” az előnyöket, hát most túrják a hátrá-
nyokat is!

A tizedik kötet ebből az őszinte, sokszínű, a
világirodalomban is különleges naplóorozatból
számvetésre készíti az embert. Olvasóként min-
dig vártam és kerestem hazai útjaimon a még
éppen hiányzó kötetet. Végre „naprakész” let-
tem, mert olyan tizenöt évről szólnak Márai nap-
lói, amelyek alapján változtatták meg a ma-
gyarság társadalmi viszonyait. Nekünk mindig
„felszabadulásról” beszéltek, tanítottak, és nem
„rendszer váltásról”, pedig az 1944-től 49-ig tartó
időszaknál nagyobb, mélyebbre ható változás,
sem addig, sem azóta nem volt a magyar törté-
nelemben! Mélységes sebei máig nem gyógyul-
tak be nemzetünk testén, és látszani fognak, míg
magyar lesz a földön. Azt a társadalmi
„kísérletet”, amelyet '56 nemzetközi közönnyel
szemlélt levert forradalma jelent, és amelynek az
akkor élők elszenvedő alanyai voltunk, Márai
ebben az 1957–58-ról szóló kötetben már tuda-
tosan elemzi. Találkozik a „disszidensek” szemé-
lyes és közvetlen véleményével, az első benyo-
mások leírásaival. Szembenéz a „talpraállásnak”
például azzal az itthoni változáttal is, amit az
élet parancsolt számunkra. Naplóbejegyzés 1957
nyarán:

„Augusztus 30. Levelek, kerülő úton, a vas-
függöny mögül. Mindenki „nyaral”. A Tátrában,
a Mátrában, a Balaton mellett... Egyik autót

vesz, másik gyermeket vár, harmadik befőzi, nyaralásból hazatérve, a kajszibarackot, megint más doktorál... Mindez tíz hónappal a forradalom után. Az élet mégis erősebb, mint a történelem... És az élet az egyetlen történelem.”

Czirok Ferenc: Lucerna álom

1958 augusztusában Nagy Imréről és íróársairól ír olyan felfogásban és stílusban, ahogyan hazai tollnokainktól nem olvasható (illetve, ha egy páran megírják hasonló véleményüket, őket a még mindig többségi hangadók margóra igyekeznek szorítani), és amelyből az is megérthető, miért támadják azok, akik nem szeretnék, ha még utólag is, hogy egyesek más véleményt alkotnának az ügyekről, mint amit ők elképzelnek. Mindenki tudja – egy ismert rádióműsor jelmondatát idézve –, „a gondolkodás nem ártalmas az egészségre!” Mégis, nagyon nehéz az évtizedekig belénk sulykolt nézeteinket megváltoztatni. Itt van tehát az ideje agyamosott gondolataink „visszamosására”. A következő idézet segít 1956 jobb megértésében, figyeljünk csak!

„Egy magyar fiú, menekült. Ezek hazulról mind egyféle nemzeti kommunizmus ábrándját hozták el – valamilyen árvalányhajás, szűrősgatyás titoizmus vágyálmát –, ne a zsidók és a moszkoviták csinálják, hanem mi, magyarok, magyarul! Nagy Imrében mind „hóst” látnak. De a nemzeti kommunizmus semmivel sem jobb, mint a nemzetiszocializmus. És Nagy Imre képzett moszkovita volt, akinek a moszkvai bolsevis-

ták szerepet osztottak: először, hogy 1945-ben, belügyminiszteri szerepben, akasztasson, aztán, 1953-ban, Sztálin halála és a nagy zajlás után, szelepeket nyisson a titoizmus felé, majd, mikor fordult a szél, és a sztálinisták megint hatalomhoz jutottak, ez az eretnek, mint a Nemzet Reménysége, éveken át vígan sétált Rákosi Budapestjén, „képeket gyűjtött” budai lakásában, a Gerbaud-ban ült délutánonként, kesztyűjét dzsentrisen lengetve, félrekapott kalappal sétált a Váci utcán – szerény miniszterelnöki nyugdíjából uracsoskodott Rákosi Budapestjén, és várta az órát, amikor megint szerepet osztanak rá a bolsevisták. És a nemzet hitt Benne. A forradalomban homályosan viselkedett; nem csinálta; úgy húzták elő budai lakásából, kapkodott, állítólag ő hívta be az oroszokat... Majd elragadták az események. S lehet, hogy a kommunisták most felakasztották. De ez nem bizonyít semmit: a kommunisták rablógyilkosok; aki szövetkezik velük rablógyilkosok cinkosa; és a rablógyilkosok időnként hasba lövik egymást, ha a banda bajba kerül. Ez történt a magyar írókkal is, akik több mint évtizeden át kapzsian, gyalázatos szolgáltsággal szolgálták ki a bolsevistákat, amíg Sztálin halála után szelét vették, hogy Moszkvában fordult valami, s neki láttak nemzetieskedni. Budapesten, ahol Rákosit követően Gerő volt az úr, az *Irodalmi Újság* forradalmi számai, a hétpróbás kommunista Háy Gyulák, Zelkek, Déry Tiborok tiltakozásaival, harmincezer vagy még több példányban jelenhetett meg... Budapesten, ahol Gerő egyetlen telefonja megfoszthatta a papír és nyomda lehetőségétől ezt a sajtóterméket. De nem tette, mert a moszkvai utasítás az volt, hogy ki kell nyitni a szelepeket, mert a Párton belül ellentétek voltak – s az Írók, mint Nagy Imre, a Párt engedélyével mímelhették, hogy forradalmárok és hősök. Amíg a Forradalom – amelyet a Nép csinált, nem Nagy Imre és Maléter, nem is az írók – szót kért, s akkor már nem lehetett taktikázni. És aztán elkövetkezett a fordulat. Nagy Imre és mások bitóra mentek – de csak úgy, mint a gengszter, aki a Murder In Sorted *execuotionerje* (gyilkosság végrehajtója, C. F.) volt itt, Anastasio, akit egy közeli borbélyüzletben nemrég, itt New Yorkban, két másik gengszter szitává lőtt. Anastasio áldozat – de nem mártír.

Tízéves távlatból mindez tisztán látszik. Nekem volt igazam s mindazoknak, akik tisztán láttuk évtized előtt, hogy a kommunizmus nem Történelmi Erő, nem is Társadalmi Igazság, nem is Osztály nélküli Társadalom, hanem rablógyilkosok számára ürügy, hogy egy kisebbség gyilkoljon, raboljon, vér- és munkauzsorát szedjen, meggyalázzon, a korszerű erőszak áttételes lehetőségeivel, minden emberit. Ennek a felismerés-

nek az ára az emigráció volt, mindennel, amit ez a kemény vizsga jelent – s tetejébe az, hogy életünk műve megsemmisült. De ezt az árat is érdemes volt megfizetni azért, hogy ne kelljen szemtanúnak lenni a leggyalázatosabb nemzetgyilkosság és emberirtás jeleneteinél.”

Czirok Ferenc: Mezei fantázia

Fenti naplóbejegyzése után még jó harminc évet élt Márai. Aki nem érti a mai bajaink gyökereit, a végtelennek tűnő politikai vitákat, az figyelmesen olvassa végig Márai 1957–58-as naplóbejegyzéseit, mert a végére egy másféle történelmet fog megismerni és megérteni, mint amit belénk erőszakoltak évtizedeken keresztül. Ezért különösen figyelmébe ajánlom az akaratukon kívül szocialista és liberális felfogáson nevelődött pedagógusoknak, hogy volt és van másféle megközelítés is történelmünk megértéséhez, mint amit a múlt főiskoláin és egyetemeken tanítottak nekik, de nem szabad lustának lenni, hogy gondolatainkat átszellőztessük!

Márai Sándor természetesen másról is ír, nem csak politikáról - érdeklődése határtalan -, mindenre figyel, és észrevételeket tesz, például ebben az 1957. novemberi naplórészletben: „Tanulmány a sumérokrol. A 3000 év előtti sumér rovásírást most megfejtették; sokat írtak, egyfajta irodalmat is. A feltevés, hogy a magyarok a sumérok leszármazottjai, nem egészen képtelen. A kunok még az én gyerekkoromban is írtak ezzel a rovásírással. A sumér agyagfigurák szoknyás népviselete ma is

tovább él az alföldi gatyaszárak és kötények változatában. A sumérok aztán eltűntek Kis-Ázsiában, és hiányzik 2000 esztendő a magyarok megjelenéséig. Mit csináltak addig, hol voltak? Vannak ilyen családi titkok.”

Egy másik idézet 1958 februárjából. „A Metropolitan Museumban. Korea kiállít. (...) Néhány nagyon szép faliszőnyeg, tusrajzok, a Silla-uralkodóház királyai és királynői – magyar arcok, szittyá bajszok, kunsági szemek. A koreaiak úgy vélik, a magyarok legközelebbi rokonaik.” Hát „kedves magyar testvéreim” a koreai gazdaság is van olyan jó, mint a finn... és elanyagiasodott világunkban a keleti „rokonok” filozófiája, életfelfogása számunkra bizony gyógyírt jelenthetne hosszútávon. Alkalmazásához azonban a sokféle népcsoportból összevegyült fajtánknak valóban társadalmi és nemzeti közmegegyezésre kell jutnia, tudatosan elfelejteni a különböző érdekcsoportok képviselte örökösen gerjesztett széthúzást.

Aki teheti, szerezze be, és olvassa el Márai Sándor Naplóit 1943-tól 1958 végéig. A tizedik kötet egészen biztos kedvet csinál hozzá, hogy ezt megtegyék.

Zell am See-ben, 2011 decemberében, a várakozás utolsó vasárnapján, amikor itt nálunk a frissen hullt, húszcentis hóval borított, fehéren ragyogó tájban cinegék, rigók, verebek keresik az ételmet, mi pedig lelkünkben a boldogabb jövőhöz vezető megbékélés útjait.

Czirok Ferenc: Virágok és levelek